

Менеджмент

УДК 334.722:005.73:332.14

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19431133>

Теорія підприємницької культури регіональних економічних систем

Барна Марта Юрїївна

д.е.н., проф., перший проректор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Львівський торговельно-економічний університет,
вул. Туган-Барановського, 10, м.Львів, 79005, Україна,
martabarna@lute.lviv.ua, <https://orcid.org/0000-0001-5248-9774>,

Researcher ID: G-9493-2019

Шевчик Богдан Михайлович

д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, вул. Туган-Барановського, 10, м.Львів, 79005,
Україна, bmshevchuk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0004-325X>

Прийнято: 16.12.2025 | Опубліковано: 30.12.2025

Анотація. Досліджується підприємницька культура регіональних економічних систем у соціальному просторі та соціальному часі. **Метою** дослідження є розгортання і демонстрація цілісності соціокультурної архітекτονіки атрактивно-патернальної динаміки у соціально-економічному просторі та аксіологічно-екзистенційному часі. **Методи** дослідження – використано загальнонаукові і спеціальні методи та прийоми наукового пізнання, зокрема: теоретико-логічного узагальнення, системного підходу, ретроспективного аналізу. **Результати.** Культура в економіці трактується як хвиля циклу на дискретній динамічній шкалі фазових переходів у співвідношенні міри атрактивності до міри ентропії. Стверджується, що в основі соціокультурної

динаміки економічних систем лежить біатрактивний принцип альтернативних парадигмальних проєктів економічного розвитку. Процеси соціокультурної динаміки поміж атрактивними початками протікають у вигляді тріалектичних патернальних конфігурацій у квадрово-ієрархічній архітектоніці розвитку і відтворення суспільства. Квадрова структура архітектоники суспільства включає: мікрорівень базових патернальних бізнес-тріад, мезорівень інституційної комплементарності, макрорівень соціокультурної динаміки та мегарівень цивілізаційних домінант. Стверджується, що структура кожної тріалектичної патернальної конфігурації являє собою взаємопов'язану тріаду економічних суб'єктів: α -організаційний патерн, β -посилювальний патерн та γ -гомеостатичний патерн. Рух тріалектичних патернальних конфігурацій відбувається через наступні фазові переходи: інкубаційна фаза, біфуркаційно-наростаюча фаза, акматична фаза, фаза надлому, фаза інерції, фаза обскурації, фаза регенерації і гомеостатична фаза. Усі процеси соціокультурної динаміки протікають поміж атракторами двох домінуючих типів культури: чуттєвої та ідеаційної, кожна з яких має свої тріалектичні модифікації: чуттєва культура – активно-чуттєва, пасивно-чуттєва та цинічно-чуттєва; ідеаційна культура – активно-ідеаційна, псевдоідеаційна та аскетично-ідеаційна. Модусами соціокультурної динаміки виступають: парадигма як проєкт розвитку і патерн як проєкт відтворення. Вектор руху тріалектичних патернальних конфігурацій систем нижчого рівня зумовлюється характером та інтенсивністю аксіологічної темпоральності атрактивних цілісностей систем вищого рівня. α -патерн відповідає за поширення проєкту, β -патерн – за конвертацію ідеї в практику, γ -патерн – за кінцевий результат у формі грошового доходу.

Висновки. Сучасність трактується як завершальна фаза інкубаційного періоду становлення ідеаційної культури. Застосування цифрових і квантових технологій знаменує завершення хвилі циклу домінуючої чуттєвої культури, де аксіологічний наратив був спрямований на зовнішнє механічне підкорення природи. Новий – ідеаційний – тип культури і ментальності буде реалізовано

через систему нових економічних відносин – нооекономіку, якісно новою продуктивною силою меритократичного капіталу – когнітаріатом.

Ключові слова: підприємницька культура, аксіологія, культура, ідеаційна культура, регіональна економічна система, регіон, бізнес-тріада, парадигма, патерн, атрактор, нооекономіка, когнітаріат, соціально-економічний розвиток регіону.

Theory of Entrepreneurial Culture of Regional Economic Systems

Barna Marta Yuriyivna

Doctor of Economics, Professor, First Vice-Rector, Professor of the Department of Tourism and Hotel-Restaurant Business, Lviv University of Trade and Economics,

10 Tuhanh-Baranovskoho St., Lviv, 79005, Ukraine,

martabarna@lute.lviv.ua, <https://orcid.org/0000-0001-5248-9774>,

Researcher ID: G-9493-2019

Shevchyk Bohdan Mykhailovych,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics,

Lviv University of Trade and Economics,

10 Tuhanh-Baranovskoho St., Lviv, 79005, Ukraine,

bmshevchyk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0004-325X>

Abstract. The study examines the entrepreneurial culture of regional economic systems within social space and social time. **The aim of the study** is to deploy and demonstrate the integrity of the socio-cultural architectonics of attractive-paternal dynamics within the socio-economic space and axiological-existential time. **Research methods:** both general scientific and special methods and techniques of scientific cognition were used, in particular: theoretical and logical generalization, a systematic approach, and retrospective analysis. **Results.** Culture in economics is interpreted as

a cycle wave on a discrete dynamic scale of phase transitions in the ratio of the measure of attractiveness to the measure of entropy. It is argued that the sociocultural dynamics of economic systems are based on the bi-attractive principle of alternative paradigmatic projects of economic development. Processes of sociocultural dynamics between attractive origins proceed in the form of trialectic paternal configurations within the quadra-hierarchical architectonics of social development and reproduction.

The quadra-structure of social architectonics includes: the micro-level of basic paternal business triads, the meso-level of institutional complementarity, the macro-level of sociocultural dynamics, and the mega-level of civilizational dominants. It is asserted that the structure of each trialectic paternal configuration represents an interconnected triad of economic actors: the α -organizational pattern, the β -reinforcing pattern, and the γ -homeostatic pattern. The movement of trialectic paternal configurations occurs through the following phase transitions: incubation, bifurcation-growth, acmatic, fracture, inertia, obscuration, regeneration, and homeostatic phases.

All processes of sociocultural dynamics occur between attractors of two dominant culture types: sensate and ideational, each having its trialectic modifications. Sensate culture includes active-sensate, passive-sensate, and cynical-sensate; ideational culture includes active-ideational, pseudo-ideational, and ascetic-ideational. The modes of sociocultural dynamics are the paradigm (as a project of development) and the pattern (as a project of reproduction). The movement vector of lower-level trialectic paternal configurations is determined by the nature and intensity of axiological temporality of higher-level attractive entities. The α -pattern is responsible for project dissemination, the β -pattern for converting ideas into practice, and the γ -pattern for the final result in the form of monetary income.

Conclusions. Modernity is interpreted as the final phase of the incubation period for the formation of ideational culture. The application of digital and quantum technologies marks the end of the cycle wave of the dominant sensate culture, where the axiological narrative was aimed at the external mechanical subjugation of nature.

The new ideational type of culture and mentality will be realized through a system of new economic relations — nooeconomics, driven by a qualitatively new productive force of meritocratic capital — the cognitariat.

Keywords: entrepreneurial culture, axiology, culture, ideational culture, regional economic system, region, business triad, paradigm, pattern, attractor, nooeconomics, cognitariat, socio-economic development of the region.

Постановка проблеми. У своїй діяльності людина поєднує матеріал двох реальностей: свідомості і світу. Культура – результат виплеснутої у світ свідомості. І коли “виплеснуте” стає нормативно прийнятним для застосування у сфері відносин максимізації монетизованої вигоди, можна вести мову про підприємницьку культуру. Вже всі розуміють, що культура в економіці – це більше, ніж етика. Це, власне, ментальність – невідрефлексоване мислення, що відображає глибини світосприйняття і зумовлює когнітивний акт раціональної поведінки. Тому є “культура в економіці” і є “економіка в культурі”. Друге передбачає товаризацію творчості, а перше виражає господарський ідеал – систему добробуту екзистенційно реалізованого суспільства у творчості і свободі. Ідеали не те, що недосяжні, вони – унікальні: їх витoki сягають Архетипу – тих глибин народної душі, коли природа для людини перестала бути загрозою і стала домівкою. Це явище називається антропосукцесія – аксіологізація геобіохору, адаптованого до можливості пропозиції засобів життя у вигляді додаткового продукту. Так регіон стає інтегральним осередком культури.

Сьогодні достатньо говорять і пишуть про економічну культуру, зокрема про роль культури у забезпеченні економічного розвитку і зростання. Є такі, які трактують культуру гальмом економічного розвитку. Є такі, які трактують культуру ресурсом економічного розвитку. Але ролі культури в економіці вже не заперечує ніхто. Що їх усіх об’єднує, попри протилежні позиції трактування культури, то це те, що усі ці дослідники сприймають культуру як статичну

даність, як аксіологічний бульйон, у який періодично занурюється свідомість для віднайдення ціннісної орієнтації здійснюваного вибору. Ніхто не сприймає культуру як онтологічний потік буття, як постійну присутність екзистенційного вектора волі, де дія передбачає не просто відтворення оптимального досвіду, а творення унікального, тієї цінності примноженого буття, що, з одного боку, виходить за межі норми, а з іншого – розгортає безконечність Архетипу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обшир наукової літератури, присвячений проблемам економічної культури, сьогодні становить вже окрему теоретико-методологічну сферу економічної науки, що має власний предмет. Точніше, цих напрямів два: економіка як культура і культура як економіка. Нас цікавить перше. Для демонстрації квадрової архітектоніки ієрархічної структури атрактивних дихотомій тріалектичних патернальних конфігурацій соціокультурних систем нами використано ідеї П. Куцика, В. Шевчука і Б. Шевчика [8]. Для розуміння принципу тріалектичності процесів соціокультурної динаміки переосмислено ідеї Е. Тоффлера [15]; роль біфуркаційного принципу у підприємницькій культурі – переосмислення ідеї інсайдерства “нових комбінацій” Дж. Шумпетера [16]. Ідея біатрактивного принципу соціокультурної динаміки “визривала” під впливом праць Р. Мея [11], Р. Кіся [7], Т. Лютого [10]. Ідею про мезорівень інституційної комплементарності “надихнули” Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон [1]. Ідею “нооекономіки” “підказав” А. Гальчинський [3], а когнітаріату – А. Вулрідж [2] і Е. Тоффлер [15]. Ототожнити процеси NBIC-техноконвергенції із становленням ідеаційної культури “допомогли” М. Кизим та І. Матюшенко [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас попри значний обсяг наукових публікацій із цієї тематики, залишаються недостатньо обґрунтованими теоретико-методичні та практичні засади соціокультурної архітектоніки атрактивно-патернальної динаміки у соціально-економічному просторі та аксіологічно-екзистенційному часі. Що важливо вивчити для оцінювання потенціалу підприємницької культури у забезпеченні

соціально-економічного розвитку регіональних економічних систем та для обґрунтування механізмів та інструментів розвитку підприємницької культури.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгортання і демонстрація цілісності соціокультурної архітекτονіки атрактивно-патернальної динаміки у соціально-економічному просторі та аксіологічно-екзистенційному часі. Для досягнення мети сформульовано наступні завдання:

1) обґрунтувати процесуальну тяглість патернального відтворення аксіологічних наративів підприємницької культури у континуальності їх атрактивних дихотомій;

2) відобразити структуру патернальної модифікації у її біатрактивній тяглісті підприємницької діяльності у формі тріалектичних патернальних конфігурацій;

3) продемонструвати загальну закономірність розгортання в історичному часі і культурному просторі ентропійно-негентропійних процесів, пов'язаних із праксеологічною активністю суб'єктів господарювання та аксіологічними зрушеннями у їх ментальності у прийнятті рішень під впливом соціокультурних флуктуацій фазових переходів на хвилі циклу соціокультурної динаміки;

4) здійснити прогноз щодо особливостей становлення ідеаційного типу культури в епоху розвитку сучасних цифрових і квантових технологій, наслідком чого має постати новий тип економічної системи – нооекономіка, і новий тип меритократії – когнітаріат.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптаційна роль культури полягає у забезпеченні нормативно-аксіологічних патернів прикладної відтворювальної життєдіяльності суб'єктів господарювання як акторів локально-соціального простору, тобто регіону. Культура визначає інституційні зв'язки економічних відносин. Культура – це павутина сенсів, що визначає життєві пріоритети. Вузлами-хабами у цій мережі виступають так звані атрактори – проекти бажаного, що зумовлюють програму дій. “Чорні лебеді” прилітають там,

де співвідношення між легальним і тіншовим атракторами зумовлює інституційну акомплементарність. Справа в тому, що економіка – це теж відтворювальна система суспільства, де рух і розподіл вартості і доходів забезпечує відтворення соціуму у просторі і часі. Таким чином, специфіка економічних відносин є проявом культурних патернів в інституціоналізованому вигляді. Відтворювальна функція забезпечує стабільність гомеостазу. А біфуркації? Як тоді в економічну модель статичної ефективності вписати еволюційну економічну теорію? І тоді наростаюча ентропія у циклах відтворення ігнорується математиками економіки, через що економічні суперечності висять над цією наукою дамокловим мечем. Можна пояснити особисту катастрофу підприємця-невдахи на ринку через програну конкурентну боротьбу, але як пояснити інструментарієм гомеостазу “вузькі коридори креольських еліт”, “ресурсні прокляття” та “пастки бідності”, через що капітал для цих математиків стає “загадкою”?

Для того, щоб пояснити роль культури у забезпеченні економічного розвитку, а не лише економічного відтворення (навіть якщо воно передбачає економічне зростання), нам необхідно розгорнути усе полотно соціокультурної динаміки, передусім в історичному часі.

Якщо культура передбачає процес аксіологічних змін, значить її рух відбувається в поліатрактивному просторі, де в підсумку визначаються два базові атрактори – домінуючий і латентний, – між якими відбувається перелив енергії, тобто рух як властивість живого та цілеспрямованого. В межах цих атрактивних дуальностей процеси структурно протікають у вигляді тріалектичних патернальних конфігурацій: альфа-організаційний патерн → бета-посилювальний патерн → гама-гомеостатичний патерн. Атрактивна дихотомія соціокультурної динаміки є структурним компонентом вищої ієрархічної архітектоники суспільства, що розгортається на мікрорівні, мезорівні, макрорівні та мегарівні. Перший рівень називається мікрорівень базових патернальних бізнес-тріад підприємницької культури, де в біатрактивній протяжності між

мейнстрімною економічною теорією та еволюційною економічною теорією відбувається тріалектична динаміка патернальних конфігурацій.

Кожен вищий рівень квадрової архітекτονіки є носієм атрактора для нижчої. Так, для мікрорівня базових патернальних бізнес-триад підприємницької культури середовищем атракторів слугує мезорівень інституційної комплементарності. На цьому рівні тріалектичні процеси протікають у дихотомічному континуумі між екстрактивними та інклюзивними економічними інституціями. Середовищем атракторів мезорівня є макрорівень соціокультурної динаміки, де тріалектично-патернальні конфігурації розгортаються між атракторами чуттєвої та ідеаційної культури.

У квадровій архітектоніці біатрактивних континуумів тріалектичні конфігурації актуалізації подій розвитку і відтворення протікають у темпоральності циклічної динаміки від біфуркації до гомеостазу і передбачають послідовність становлення наступних фазових переходів: інкубаційного, біфуркаційного, акматичного, надлому, інерції, обскурації, регенерації та гомеостазу. У процесуальній тяглоті фазових переходів проявляють свої домінуючі властивості відповідні суб'єкти тріалектичних конфігурацій. Так, в інкубаційний період домінуючим суб'єктом є альфа-патерн. Він персоніфікує собою автора альтернативно-парадигмального проекту інноваційного розвитку. На стадії біфуркації активізується бета-патернальний суб'єкт, забезпечуючи ідею ресурсами. Акматична фаза настає тоді, коли позитивний досвід впровадження, конвертований у високі доходи, став загальним патерном мімезису. Фаза надлому супроводжується зниженням норми прибутку. Фаза інерції – коли ефективність зумовлюють граничні витрати. Фаза обскурації характеризується корпускуляцією системи і загостренням боротьби за ресурс влади як основний інструмент прибутковості. Фаза регенерації характеризується локальним технологічним вдосконаленням у ланцюгу руху вартості, що оживлює процес. І, врешті-решт, фаза гомеостазу – оптимум Парето, де будь-яка максимізація індивідуальної корисності супроводжується погіршенням

загальної ситуації. Тобто, постійною силою, що визначає фазові переходи, є ентропія. Але визначальною силою, що забезпечує тяглість, є інноваційна ідея.

Отже, в інкубаційній фазі група інтелектуалів або фахівець-одинак здійснюють шумпетерівський акт “інсайдерства нових комбінацій”, спонтанно розпаковуючи через фільтр свідомості спресовані сенси семантичного вакууму і продукуючи текст – інноваційний проект. Зрозуміло, що на цьому етапі альфа-патерн – ініціатор і творець інноваційного проекту – беззаперечно виступає в статусі організаційного. Дистанція від біфуркаційної до акматичної фази – це період зростання, коли, за Е. Тоффлером [15], патерн “знання” доповнюється патерном “сила”, який включає в себе: на мікрорівні – позичковий капітал і норму процента, на мезорівні – патерналістські заходи та кумівство. Фаза інерції – це урівноваження норми прибутку до середнього. Фаза обскурації – це і є шумпетерівська рівновага, тобто ситуація, коли прибуток не виробляється, бо всі доходи поглинає вартість послуг праці і землі. І тут на авансцену виходить гама-патерн. Він розуміє, що в умовах насичення ринку товарною масою, де величину прибутку визначає гранична схильність до споживання, що має спадну тенденцію, ефективність капіталовіддачі залежатиме не стільки від обсягів промислового виробництва, а від інтенсивності потоків фіктивного капіталу – від фондових спекуляцій. Так закладається початок кінця економічного циклу. У цих процесах гама-патерн, як персоніфікація функції прибутковості, витісняє і заміщує собою альфа-патерн у статусі організаційного. Це виглядає логічно і природно, але це – старт “чорного лебедя”. Чому?

При всіх своїх чеснотах гама-патернальний суб’єкт не здатний на чин інсайдерства нових комбінацій. Він може компілювати існуючим, придумувати нові схеми, але він не може стати автором образу нового світу через застосування небувалої раніше технології. Тому всі його маніпуляції – тасування карт в колоді ентропії, де приліт “чорного лебедя” – питання часу. І коли цей час настає, система може далі розвиватися двома шляхами: подальшою корпускуляцією в

обскураційну фазу або сплесками пасіонарної активності регенераційної фази. За яких умов розгортаються вказані сценарії?

Корпусуляція – це звуження «вікон можливостей», коли «вузький коридор» вибудовує не суспільство Левіафану, а навпаки. Левіафан могутнішає шляхом злиття корумпованої влади та монополізованого бізнесу креолів. Базовим джерелом доходу стає рента. Різницю між прибутком і рентою ми трактуємо у шумпетерівському дусі, де прибуток – це не просто дохід, якому не відповідає жодне боргове зобов'язання, а монетизований показник успіху інноваційного впровадження. Натомість рента – дохід на експлуатацію активу: дарів природи, людської праці чи людських здібностей. Оскільки креол як рантє зацікавлений у монополії, яку дає влада, він придушує у зародку будь-які інтелектуальні ініціативи креативних альтернатив, а сам, в силу своєї природи, не може стати творцем інновацій, то він зосереджується виключно на експлуатації природних ресурсів, утворюючи повсюдно “пастки бідності” через вузький попит на робочу силу виключно у галузях із спадною прибутковістю. Так пояснюється “загадка” “мертвого” капіталу у країнах “ресурсного прокляття”, де народ – обов'язково бідний.

Але що дозволяє креолам панувати? “Вузький коридор” левіафанівського типу – це процес цілеспрямованого творення креольськими елітами мережі нормативних патернів під назвою “екстрактивні інститути” – юридично обумовлені анклавні вибіркового доступу екстракції ренти виключно обраними при владі. Ідеологічна риторика може бути якою завгодно: ліберальною, соціалістичною, фундаменталістською, але у кожній постійно присутній незмінюваний елемент – екзистенційний інтерес креола.

Найбільший ворог креола, його “нічний жах” – це шумпетерівський інсайдер «нових комбінацій». Він небезпечний тим, що його інноваційно-технологічна розробка та її успішне впровадження, по-суті, створює нову галузь, новий ринок, нові джерела доходів, руйнуючи джерела ренти креольських еліт. Для боротьби з конкурентами, із недопущення їх не те, що на ринок, а в

інформаційно-комунікаційний простір взагалі, креоли застосовують так званий «залізний закон олігархії» – ідеологічний патерн політичної брехні. Суть його в наступному: щоб запобігти утворенню реальної конкурентної опозиції, якась частина креольської еліти починає імітувати опозицію, публічно критикуючи рішення влади, але здобуваючи цю владу в результаті демократичних виборів, продовжує справу «попередників», які відразу ж стають “конструктивною” опозицією. Хто б не прийшов до влади у такій системі – гарантовано прийдуть “свої”. У таких ситуаціях навіть Майдани і “кольорові” революції мало допомагають, бо корінь проблеми значно глибший. Навіть коли народ ціною жертв усуває корумповану владу, відразу ж вступає в дію “залізний закон олігархії” – прокляття вічного повернення креольської “сансари”. Чи є вихід? – Так!

Ми вже знаємо, що для системи нижчого рівня атрактор знаходиться в інформаційному просторі системи вищого рівня у формі або домінуючого патернального проекту відтворення, або альтернативного парадигмального проекту розвитку. І коли емпіричний інструментарій не може пояснити каузальності явища в його інтенціональності, тоді має місце звернення до атрактивного рівня, що характеризується евристичністю розуміння. Попри чітке розуміння політичних підходів творення інклюзивних інститутів економіки, ніхто не може з такою ж чіткістю окреслити доступність джерел волі для такої діяльності.

Отож, понад мезорівнем інституціональної комплементарності вивищується макрорівень соціокультурної динаміки. Якщо культура розвивається, змінюється, збагачується тощо, то має місце рух і перелив енергії між біполярними початками – атракторами. Процеси соціокультурної динаміки протікають між двома «чистими» атракторами: чуттєвої культури та ідеаційної культури. Соціальні інститути – це лише модуси культурної атрактивності. Приклад з мешканцями прикордонного Ногалеса, представлений нобелівськими лауреатами Д. Аджмоглу і Дж. Робінсоном [1] невдалий, бо латиноамериканці

північної частини міста англосаксонські інституції успадкували, а не витворили. Якщо б їм довелося інститути винаходити, то витворений ними нормативний порядок нічим не відрізнявся б від того, що знаходиться у південній мексиканській частині міста. А отже, культура має значення.

Треба розуміти, що «залізний закон олігархії» самозбереження влади креольських еліт є показником ступеня наростання соціоентропії. Цей орган суспільства охоплений гангреною і вже мертвий; лікуванню не підлягає. З позиції неоапокаліптики – це кінець «прильотів» “чорних лебедів” і початок “судного дня” “царя драконів”, тобто це саме той час будівництва «рятівного ковчега» – альтернативного парадигмального проекту, куди зберуться “покликані” – неофіти, – щоб вийти “вибраними” на екзистенційні вершини Арарату майбутнього. Мова йде ось про що: на спадній траєкторії циклу соціокультурної динаміки чуттєвої культури, яка є домінуючою на сьогодні у процесі свого відтворення, кожна наступна фаза циклу оперує меншим енергетичним бюджетом, ніж попередня. Тобто, фаза активно чуттєвої культурної ментальності, що тривала понад два століття і характеризувалася бурхливим розвитком індустріального капіталізму, останнім часом змінюється і заміщується фазою пасивно чуттєвої культурної ментальності у вигляді масового споживацтва, передусім – спектакулярної економіки вражень, де дія закону спадної граничної корисності втрачає лещата свого детермінізму, а отже можливості споживання стають практично безконечними. Наступний етап тріалектичної патернальної конфігурації – конвертації аксіологічного наративу пасивної чуттєвої ментальності у цинічно чуттєву.

Коли ми говоримо про атрактивну альтернативу на макрорівні соціокультурної динаміки, то перше, що треба знати, – це те, що альтернативний парадигмально-інноваційний проект стосується протилежного біполярного типу культури, у нашому випадку – не чуттєвої, а ідеаційної. І процеси ці пов’язані не зі зміною галузевої структури економіки, появи ринкової ніші чи навіть інституційних ініціатив. Вони пов’язані із появою нового типу людини: носія

нового образу світу, нової системи цінностей, нової свідомості власної екзистенції. Цікаво простежити як в умовах нашого часу можуть виглядати наративи підприємницької культури в біфуркаційній фазі соціокультурної динаміки і наростаючій фазі активної ідеаційної культури? Передусім, з'ясуємо: а чому саме зараз?

Бо саме зараз – тут-і-тепер – відбуваються наступні процеси:

1) Вперше в історії земної цивілізації засоби виробництва, представлені цифровими і квантовими технологіями, спроможні анулювати апріорні обмеження матеріальної природи – простір і час: цифрова технологія дає миттєвий доступ до тексту як споживчого продукту, а квантова технологія делокалізує детермінізм пропозиції у тотальності спонтанної присутності.

2) Якщо цифрова технологія спресовує протяжність часу виробничого процесу до миттєвості тут-і-тепер, то як рахувати потік енергетичних витрат ресурсів, передусім людської праці як субстанції вартості? Якою грошовою сумою виражати вартість, створену у мить часу, де мить – це абсолютно невизначена кількісним показником дискретність матеріального світу? Як рахувати те, що не має позначення?

3) Вартість, яка створюється протягом миттєвості, має нульові граничні витрати застосування, через що не може бути предметом раціонального вибору на аксіологічній шкалі оцінювання. Таким чином, вона виступає екзистенційною даністю, на кшталт інтелігібельного одкровення.

4) Нульові граничні витрати обвалюють ціновий механізм і ринок перестане бути синонімом цивілізації. Ринок перестане об'єктивно виражати потоки зворотної транзитивної еквівалентності вартості трудової у товарі та вартості репрезентативної у грошах, а отже зникне суспільний механізм автоматичного встановлення балансу інтересів.

5) Економіка – це форма війни людини з природою за енергію. Людина використовує техніку для максимізації енерговидобутку. Якщо ж закон матерії – детермінізм, то до якої межі людина, озброєна машиною, може тиснути на

природу? Цією межею є субстанційний першоелемент матерії. Квантова фізика до цієї межі вже дійшла: після кванта – лише світло. Хтось уявляє що таке економіка світла: безконечного, ніде і нічим не обмеженого, де немає ніякої темряви у жодній голові?

6) Технологічно досягнута межа субстанційного першоелемента матерії, – де субстанція – це чиста недиференційована потенціальність всього, що може постати подією в часі і тілом у просторі, – анулює апріорний детермінізм матерії стосовно людського життя. А економіка – це життя людей в умовах світу як дефіциту, з якого виникає власність, вартість, ринок, гроші, право, держава, багатство, майнові інтереси і т. п. Коли зникне дефіцит речей, що буде цінністю?

7) Сучасна конвергенція нано-нейро-біотехнологій дозволить заміщувати у людському організмі живу речовину на неживу, яка на атомно-молекулярному рівні нічим не відрізняється, і людина здобуде штучне безсмертя. Але що робитиме ця «штучна мавпа» – ургопитек – зі своїм штучним безсмертям в умовах екзистенційного вакууму втрати сенсу свого існування: навіщо живому тілу мертва душа?

8) Нульові граничні витрати виробництва цифрових технологій та нульові альтернативні витрати застосування у квантових технологіях усунуть інститут ринку в архів історії так, як у свій час “паровози” засунули туди “диліжанси” [16]. Що ж тоді буде місцем обміну, адже схильність до обміну визначає людську природу? За всю історію роду людського на цій планеті, було винайдено два способи обміну: ринковий і символічний. Якщо здає домінуючі позиції один, значить на сцену театру історії виходить інший. Як символічний обмін вписується в інформаційну еру?

В інформаційній економіці, де рух вартості існує у формі аксіологічно значущих комунікаційних повідомлень, символічний обмін рано чи пізно зазнає вимог інституціоналізації. Споживання інтелектуального продукту формує метафоричні ландшафти образних репрезентацій ідеалізованої дійсності у свідомості споживача контексту тексту. Тобто, вже передбачається символічне

представництво не просто автора у тексті, а в тексті спожитому і відображеному на екрані свідомості споживача. Це фактор впливу, влади і потенціал солідаризму інтегральної творчості продуктивних сил. Як визначити вартість такого інвестиційного проекту? А головне – хто визначатиме цю вартість? Це абсолютно новий підхід формування підприємницької культури в умовах становлення нооекономіки когнітаріату – меритократичної еліти кордософійної цивілізації.

Висновки. Отож, підприємницька культура – і як інсайдерство “нових комбінацій”, і як етика інституціоналізованих нормативних патернів – є складним системним явищем духовного життя суспільства. Як системне явище існування живих систем, підприємницька культура характеризується ключовими системними властивостями: структура, функція, процес і середовище, де проявляються: біфуркація, емерджентність, ентропія та гомеостаз. Структура: тріалектична патернальна конфігурація у дихотомічному біатракативному просторі квадрової архітектоніки соціально-економічної системи. Функція – реалізація емерджентних властивостей системою нижчого рівня (мікрорівня – для мезо-, мезо- для макро-, макро- – для мега-) стосовно надсистеми вищого рівня, де фіксується атрактор системи-функції. Процес – дискретний рух від біфуркації через інерцію дисипації до ентропії гомеостазу. Середовище – зовнішнє (атракативна система вищого рівня) та внутрішнє (прямі і зворотні контури посилювальних та обмежувальних зв’язків між елементами в межах структури).

Перспективним для подальших досліджень вважається напрям окреслюваних перспектив становлення нооекономіки ідеаційної культури в Україні та формування нової національної меритократичної еліти – когнітаріату.

Список використаних джерел

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. – К. : Наш Формат, 2024. 440 с.

2. Вулдрідж А. Влада гідних. Як меритократія створила сучасний світ. – К. : Наш Формат, 2024. 480 с.
3. Гальчинський А. С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань. – К. : Либідь, 2013. 470 с.
4. Галор О. Подорож людства. Витоки багатства і нерівності. – К. : Наш Формат, 2023. 264 с.
5. Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія. – К. : Дух і літера, 2019. 512 с.
6. Кизим М. О., Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу та України: монографія. Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2011. 392 с.
7. Кісь Р. Свобода і рух смислів. – НАНУ, Інститут народознавства. Львів, 2019. 384 с.
8. Куцик П. О., Шевчик Б. М., Шевчук В. О. Культура в економіці: *modus operandi*: Монографія. – Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2024. 532 с.
9. Лі Е. Найкоротша історія економіки. –К.: Лабораторія, 2024. 200 с.
10. Лютий Т. Культура принад і спротиву. – К. : Темпора, 2020. 576 с.
11. Мей Р. Сміливість творити. – Львів : Видавництво “Апріорі”, 2024. 128 с.
12. Морис Я. Чому Захід панує – натепер. – К. : ТОВ Видавництво “КЛІО”, 2014. 784 с.
13. Пікетті Т. Капітал у ХХІ столітті. – К. : Наш Формат, 2016. 696 с.
14. Райнерт Е. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. – К.: Темпора, 2014. 444 с.
15. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила. – К. : Акта, 2003. 560 с.

16. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. К. : Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2011. 242 с.